

СТОЖЕЋО

РЕВИЈА ЗА ЛИТЕРАТУРА, КУЛТУРА И УМЕТНОСТ
година VIII, бр. 78-80, јули-септември 2004

Омаж:

Владо Малески

Интервју:

Радомир Ивановиќ

Сто години од смртта:

А.П. Чехов

СОДРЖИНА

УВОДНИК

Гускино перо од алуминиум
СВП 2004

Панорама

ОМАЖ: Владо Малески

Т. Петровски: Сликајќи ја револуцијата

М. Ѓурчинов: Внатрешен драмски дијалог

В. М. Чепишевска: Предизвикот Малески

ИНТЕРВЈУ

Радомир Ивановиќ

ГОДИШНИНИ: А.П. Чехов

Д. Ристески: Голем мајстор на раскажувањето

И. Додовски: „Недоразбирањата“ со Чехов

А. П. Чехов: Книга за поплаки

РАСКАЗ

К. Чашуле: Претсказанието на паднатиот чорап

ПОЕТ ГОСТИН

Кнут Едегорд

ЕСЕЈ

Х. Крстевски: Бекет - бескрајна апорија

НОВА ПОЕЗИЈА

И. Антески: Нешто против (обез)вреднувањето на поезијата

IN MEMORIAM

Проф. д-р Томе Саздов

ОСВРТИ

Б. Цветкоски: Лирско писмо со трајни пораки

ХАИКУ

Петко Дабески

Иво Фрбежар

ДЕТСКИ КРУГ

С. Манева: Сказна за големиот леб

С. Тарапуза: Песни

СОГЛЕДБИ

Р. Младеноски: Книжевни преобразби на фолклорот

Г. Старделов: Интелектуален лиризам

АВТОГРАФ

Есад Бајрам

МАНИФЕСТАЦИЈА

Т. Петровски: Вечери на Живко

Чинго

ПОЕТ ГОСТИН

Еди Бурауи

ТВОРЕЧКИ ИСКАЗ

М. Ренцов: Век и троа

Стожеров календар

АКТИВНОСТИ

SUMMARY

ГУСКИНО ПЕРО ОД АЛУМИНИУМ

„Ги знам јас илте ваши јубилеи! Го најагаат човечки
дваесет и пет години со што ќе ситијат, а
штоа му подаруваат гускино перо од алуминиум
и цел ден, со солзи и бакнежи, редаат над него
воодушевувачки бесмислици!“

Според секавањето на Бунин, вака зборувал Антон Павлович Чехов. Редовно сомнежлив во однос на чествувања со повод, токму поради можноста славеникот да се изгуби зад церемонијалните кодови, Чехов во 2004 година, сепак, неизбежно е славен! По повод 100 години од неговата смрт, во Македонија се одржа симпозиум во рамките на Македонскиот театарски фестивал „Војдан Чернодрински“ во Прилеп. Повеќе списанија и весници објавија текстови посветени на неговото дело. Кон тоа се придружува и *Стожер*, со осврт за мајсторството во расказите на Чехов, со една негова досега непреведена цртичка, како и со текст за две македонски театарски постановки на драми од овој ге

Ги одбележуваме и 85 годишнината од раѓањето и 20 годишнината од смртта на македонскиот писател Владо Малески, во чија чест на 23 септември годинава се одржа омаж во просториите на Друштвото на писателите на Македонија.

Покрај претставување на поезијата на неколкумина странски учесници на Струшките вечери на поезијата, пребирливите секако ќе забележат дека *Стожер* од овој број отвора нова рубрика – хаику стихови од домашен и од странски автор.

Особено внимание заслужува интервјуто со неуморниот проследувач на македонската книжевност, академикот Радомир Ивановиќ. Објавуваме и неколку критички осврти за дела од тековната македонска книжевна продукција.

Конечно, во овој број го претставуваме и краткиот избор од млада македонска поезија. *Стожер* ќе остане и понатаму отворен не само за оние што веќе го заслужиле „гускиното перо од алуминиум“ што го споменува Чехов, ами и за сите што активно создаваат нови вредности во македонската книжевна арена.

Иван Додовски

СТОЖЕР

ревија за литература,
култура и уметност

Издавач:

Друштво на писателите
на Македонија

За издавачот:

Трајан Петровски,
претседател на ДПМ

Редакциски совет:

Борис Вишински,
главен уредник

Есад Бајрам

Иван Додовски,
уредник

Александар Поповски

Науме Радически

Дизајн:

Бојан Ивановиќ

Лектура:

Ванѓа Димитрова

Адреса на редакцијата:

Годишна претплата:

500 денари

Жиро сметка

300000000590669

Депонент: Комерцијална

банка АД Скопје

ДПМ за "Стожер"

Ракописите и

фотографиите не се враќаат

Печати: Винсент граф

СОГЛЕДБИ

КНИЖЕВНИ ПРЕОБРАЗБИ НА ФОЛКЛОРОТ

(Д-р Васил Тоциновски, *Златна книга на легенди и преданија*, Феникс, Скопје, 2004)

Ранко МЛАДЕНОВСКИ

Најсвежото отпечатено литературно остварување на Васил Тоциновски со наслов „Златна книга на легенди и преданија“ е дел од тритомниот избор од македонската литература за деца како Проект на издавачката кука „Феникс“ од Скопје во кој како редактор, но и како автор, се јавува д-р Тоциновски. Овој Проект, покрај легендите и преданијата, го сочинуваат уште две книги - „Златна книга на поезијата за деца“ и „Златна книга на прозата за деца“.

Во „Златна книга на легенди и преданија“ Васил Тоциновски се зафатил со една благородна, но во исто време и мошне ризишна работа - да прераскаже, да пресоздаде, да адаптира, да модифицира дел од многубројните македонски легенди и преданија. Да ги приопшти нив до читателската публика низ призмата на новото, на нашето време, но и низ призмата на македонскиот јазичен стандард. Зошто благородна? Со една реченица - затоа што за еден народ нема ништо посвето од неговата традиција, од неговите корени! Зошто ризишна? Затоа што наративната уметност на нашиот народ се градела и се надградувала во континуитет, па низ вековите, поточно низ милениумите, го достигнала степенот на генијалност. Показ и доказ за тоа е, на пример, неповторливото перо на Марко Цепенков. Обидот да се прераскажат, да се пресоздадат, ние би рекле уметнички да се преобразат, таквите генијални фолклорни наративни структури е повеќе од ризик. Прво, дали ќе се направи вистинскиот избор на теми и мотиви, со оглед на нивната многубројност. Второ, до кој степен ќе се успее да се зачува нивната автентичност. Трето, како на сето тоа ќе му личи и ќе му стои македонскиот стандарден јазик. И четврто, но не и најневажно - колку авторовата нафака ќе соодветствува со неговиот вроден усет за градење фолклорен, архаичен раскажувачки дискурс со современи наративни средства. Дотолку повеќе што раскажувачкиот занает може да се надградува, но не и да се учи - или те бидува, или не те бидува.

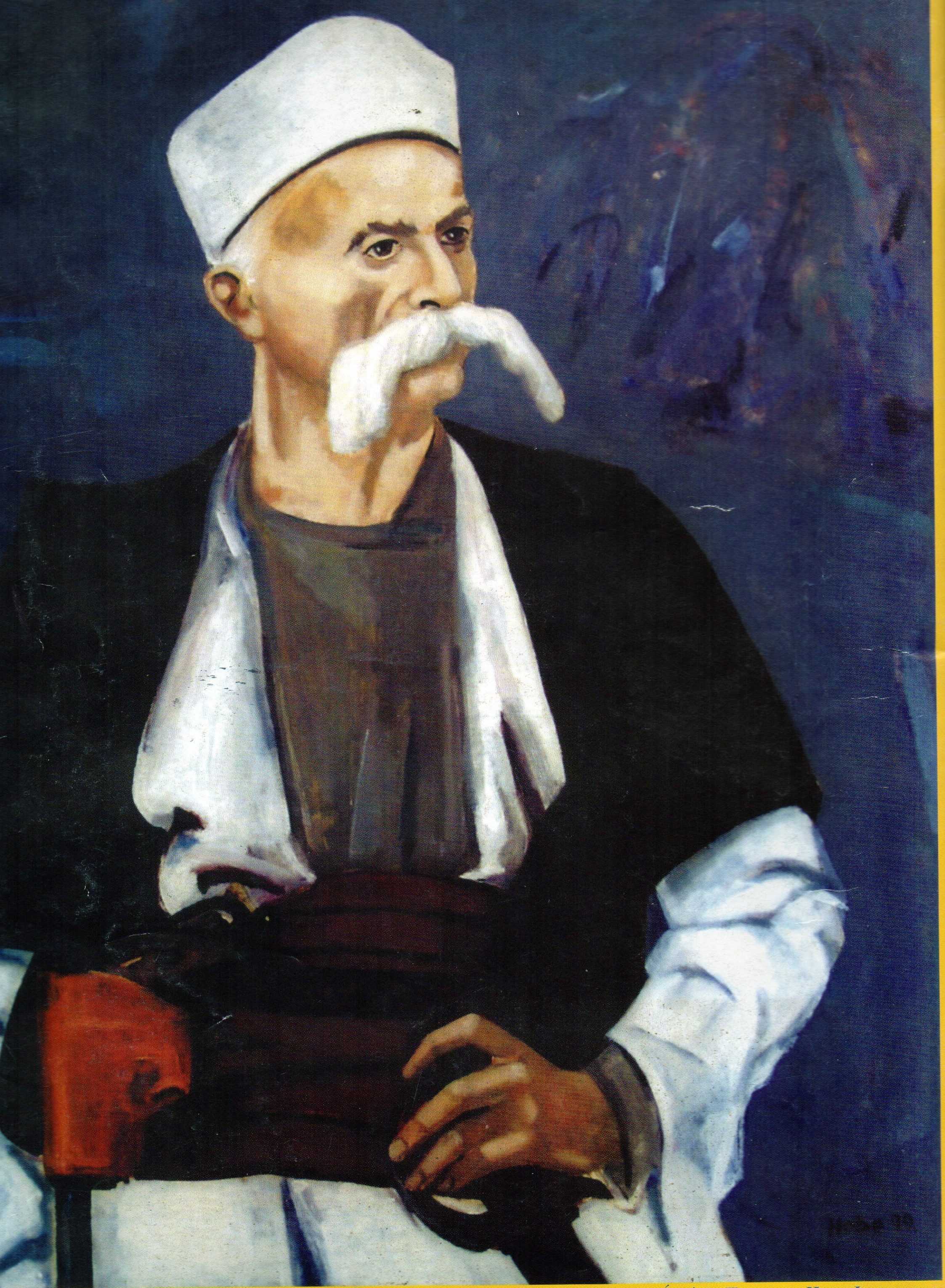
Тоциновски ја покажа со оваа книга својата уметност да раскажува и да прераскажува. Прво, од мотивски и тематски аспект, избрани се бисери од македонскиот фолклор. Второ, на легендите и преданијата ниту влакно не им фали во поглед на нивната автентичност. Трето, со овие литературно преобразени фолклорни бисери на увид ни е понуден фактот дека македонскиот стандарден јазик, и покрај неговата „модерност“, може доследно да ги извршува и фолклорните функции. Четврто - преобразените легенди и преданија го покажуваат и го докажуваат веќе кажаното - Тоциновски го има во себе раскажувачкиот усет.

Изборот е сведен на мошне познати и веќе популаризирани теми и мотиви од македонските легенди и преданија. Така, во оваа книга ќе ги сретнеме легендите за преполовената сила на Марко Крале, За Марко Крале и Секула Детенце, за Марко Крале кој, како што ќе проречат наречниците, ќе му ги искрши коските на татко му Волкашин, за Болен Дојчин и Црна Арапина, за Невата арка, за раѓањето на чумата, за сиромавиот што барал чесен и праведен кум итн. Во оваа книга на Тоциновски преработени се и познатите преданија за Калето Исар, за Охридското Езеро, за Егејското Море, За Црна Река, за селото Буф, за Марков Камен, за манастирот Трескавец и за многу други локации и локалитети за чии имиња народот неуморно ткаел приказни.

Низ раскажувањата за сите овие тематско-мотивски сегменти се забележува една симбиоза меѓу историското, реалистичното и фантастичното. На пример, историското во легендите и преданијата можеме да го илустрираме со личности и настани од нашето минато како што се Александар Македонски, Крали Марко, Волкашин, доаѓањето и тиранското владеење на Османлиите во Македонија и слично. Функцијата на реалистичното, пак, е да се оправда појавувањето на фантас-

тиката во легендите и преданијата. Како што е познато од теоријата на литературата, фантастичното се темели врз реалистичното, односно појавата на фантастиката е практично невозможна без реалистичната наративна подлога. Препознавањето на фантастичните се врши преку нивна сопоставеност со реалистичните сегменти. Или, како што наведува Лорета Георгиевска-Јаковлева, фантастиката ја проблематизира стварноста. Ваквото проблематизирање на стварноста со фантастични елементи во легендите и преданијата е една од наративните доминанти. Овој белег е зачуван и во преобразените легенди и преданија на Васил Тоциновски. Само една бегла споредба со изворните творби ќе ја покаже ваквата констатација. Така, на пример, приказната „Дедо Нојо, глушецот и змијата“, запишана од Марко Цепенков, во која доминираат фантастичните елементи, претрпела сосема мали, би рекле незначителни интервенции при преработката. Во однос на фантастиката, ист е случајот и со приказната „Преданија за Марка Кралевиќ и Секула Детенце кога си делеле царството“ од Цепенков. Кај Тоциновски насловот е „Марко Крале и Секула Детенце“, но сите фантастични сегменти се сочувани и тие беспрекорно функционираат. Најчестите интервенции на Тоциновски, не само овде, туку во сите легенди и преданија, се особено забележливи на полето на описот, односно во рамките на стазисните наративни искази. Тоциновски во преработките ги имплементира и им дава значајно наративно место на таканаречените „катализи“, односно на местата што го забавуваат наративното дејство, а тоа се описите. Меѓутоа, и покрај ваквите посериозни интервенции, сепак интенцијата на Тоциновски била да се зачува, колку што е тоа можно, автентичноста на народните легенди и преданија. Така, често тие и кај Тоциновски започнуваат со шемата „Си бил еднаш еден...“ или „Во дамнешни времиња...“ итн. Исто така, Тоциновски не се откажал од честите трансформации на ликовите во легендите и преданијата, имајќи го на ум секогаш фактот дека тоа е еден од нивните препознатливи наративни белези. Тоа, секако, покажува дека авторот мошне внимателно работел врз изборот на наративниот материјал за секоја легенда, за секое предание одделно.

Оној што ќе ги чита и што ќе ги прочита преобразените легенди и преданија на Васил Тоциновски бездруго ќе се запраша - зошто било потребно ова. Која е нужноста да се преработуваат веќе познатите народни приказни? За да одговориме на ова навистина суштинско прашање, ќе се повикаме на познатиот и признатиот теоретичар Филип Амон и на неговата теза за генерациските дисторзии при читањето на еден ист текст. Тие разлики во читањето на ист текст произлегуваат најмногу од различноста на таканаречената културна компетентност на рецепиентите, односно на читателите. Генерациските разлики, меѓу другото, подразбираат и различна културна компетентност. Едноставно кажано, пред сто години луѓето имале поразлични сфаќања од нас за многу работи, па и за фолклорот. По сто години луѓето, исто така, ќе имаат различен, сосема подруг однос кон нештата, па и кон фолклорот. Читањето, односно сфаќањето и разбирањето на фолклорот ќе биде поинакво. Ние денес и овде имаме свој веќе изграден културен код и имаме свое читање и свое разбирање на народните легенди и преданија. Но, за да се знае како ние денес ги читаме легендите и преданијата, неопходно е тоа да го ставиме на хартија. Тоциновски ни понуди негово читање на дел од фолклорниот материјал. Наше мислење е дека со тоа авторот успеа овие стари записи уште повеќе да ги доближи до денешната читателска публика. Тие сега стануваат почитливи. Ете зошто било нужно да се појави во нашево време оваа „Златна книга на легенди и преданија“ од д-р Васил Тоциновски.

Портрет на Ѓорѓија Пулевски, Нове Франговски